

Столац

Рођен сам 1929. године. Живио сам у Стоцу са женом и ћерком. Радио сам у једној фирми од 1000 радника. Имао сам добар стан, добар стандард. Ишао сам свугдје и школовао се по свијету.

У мом граду било је доста различитих фабрика. То је град јако фин, ко је гођ дошао са стране, свиђа му се тај град. Фин народ, једна мала традиција културе мирољубљивог народа. Ту је било и Срба, и Хрвата и Муслимана, све заједничко. Људи су живили фино, заједно, ко једна породица. Нисам се бавио политиком, нису ни моји другови.

Било је мјешано становништво у мојој општини, Срби, Хрвати, Муслимани. Ја сам више ишо у цркву него у джамију. Ја сам Муслиман. Мој отац је био трговац и знам за вријеме старе Југославије било ми је десетак година, ја сам ишо у цркву. Моја је кума католикиња. Кад помислим на ту моју куму и моју мајку умрлу, то су ко двије мајке моје. Католици и муслимани су живјели без проблема, и сви православци.

што се тиче лидера и полтичара ја би могао рећи, никог не смијем похвалити.

Скоро ни један не ваља. Неки нису тотално гријешили. Они су ово све урадили, ми не би ништа урадили. Кад је се заратило у априлу 92. год. ми смо мислили да ће то трајати само два мјесеца. У нас је прва струја дошла од православаца, Срба, четника. Сви Срби покупили веш, па у камионе. Иду за Црну Гору, Србију. Они су знали шта се спрема јер им је Караџић и Милошевић казао да ће Велика Србија бити. Каже Ми морамо ићи, нама је наређено да се повучемо из Стоца и чапљине, сви Срби! Кроз пет дана нестаде оваца, коња, крава, волова. Одоше за Гацко, Билећу, Љубиње, гдје су српске општине. Срби одоше горе, оставили Муслимане и Хрвате. Кад су Срби ударили онда су стварно ударили по Хрватима, а ми Муслимани дигли руке. Нико ти ништа не казива, кад почеше падати гранате.

Кад је рат почео, било је страха у Стоцу. Управник дома изнио велику заставу Црвеног крста и поставио је на Дом здравља. Каже нико не сме напустити Столац, нема овде рата, овде је застава Црвеног крста, нико не смије. Кад са планине граната хоп на заставу. Застава оде. Онди уби ово, уби оно, онди краву, онди кера, онди на мост, ондика жену рани. Тад смо ми побегли, ја, жену и ћерку на један трактор да бјеже, они неће без мене. Дођоше неки српски команданти, јами моја кола у Стоцу, јами твоја, јами онога. Немамо ми наоружања никаквог, једино сјекиру. Српски командант нашо командира милиције у Стоцу Муслимана и каже гдје гођ ко има оружје да га преда, ко не преда иће у затвор. Свак се препо. Столац је осто ни једног пиштоља, ни пушке није било.

Кад смо ја и моја породица отишли у чапљину, нешто народа је остало, нешто је бјежало, неко у чапљину, неко у Мостар. Кад је дошо ХВО у Столац, они су оно народа што је остало у Стоцу потрпали у затворе. Нас који смо били у чапљини позвали су дођу у Столац, у фабрику, и да почну радит. Они су ту велику фабрику заградили жицом, а ми нисмо знали да ћемо ми ту у затвор. У мене жена пошла да се врати у Столац, а ја велим Не! Који су били враћени у Столац они су тотално слабо прошли. Два пута сам ишао у Столац док сам могао.

У чапљини сам био до седмог-осмог мјесеца 93. Ту сам био затворен два, три пута. Мушке су јамили у логор у Дретел и Габелу, а жене и дјецу су ту затворили. Бобан је реко то што има мало Муслимана, он све то може потаманит.

Једном сам отишо у књижари у чапљини да купим љепило, кад нисам знао, вако један усташа стоји код врата. Само гледа, а други му казива да смо ми из Стоца. Каже мени, шта ћеш ти овде. Велим да купим то љепило. Пођи са мном, каже. Гледам у цивилу, а он мене одведе у затвор. Био сам 22 дана у затвору. Једном сам био пет дана, а једном сам са цијелом фамилијом био затворен у велики силос гдје нас је двије хиљаде. Видиш нане у декама, дјеца врше нужду, нема отварају врата.

У чапљини су биле хуманитарне организације, Мерхамет и Каритас. Муслимани су имали све у рукама, нису нам дали. Управница социјалног, она је мени два, три пута спасила живот. Давали нам храну и конзерве и све. Било је тешко сналазити се у чапљини. Ђерка доби температуру једном и ја велим идем у златару у чапљину да продам златани прстен који сам носио 46 година. Кажем ја једној финој цури која ради у златари Извините, купујете ли ви злато? Купујем. Ја би, велим, продо ови прстен, колко вреди? . Узе она, каже

Толико куна, ал немам сад новаца . Кажем ја мени треба одма новац. Она узе и отвори новчаник свој Ево вама пола пара, ако вам се жури . Прстен није узела, каже Ви носите, па дођите око два сата! Ја велим хвала. Ја купио ђерки онда мало лимуна, наранача и чоколаду. Само да спасим дјетету живот. Ех кад сутра, прекосутра, ова кума каже мени Ја вас знам однелке . Каже како живите? . Па кажем, Тако и тако . Каже мени она Дођите сутра, у цркви дају! чим ја вас видим у реду, у колони, па било нас педесет, шесет, ти униди, чим ја дођем до врата ја ћу два цекера и дат . Та кума католкиња, фино једно чељаде. Дошо ја жени, каже жена шта је то? . Ја два цекера, велим Ово ми је кума дала . Тамо сами католици, а вамо Муслимани, а не да ти шаку млијека у праху, најближа моја комшиница. Хоћу да кажем има и наших бештија.

Сада живим овде у кампу. Кад сам дошо 93. године био сам код брата десетак дана. У њега је мали стан и он ме је некако успио смјестит у овај камп. Сад ми је најтеже, али добро ми је. Мени је драго с људима да попричам, јер сам цјели живот спровео са људима.

Кад сам прву пензију добио, има двије, три године, била је четири марке. Овде су тад били Норвежани, фала им, то су добри људи. Помогли су нам кад је мени требало за око да се оперише, Норвежани су ме водили у Тузлу. Дали су нам да се смјестимо, дали храну, деке, постељину Ех, сад ти је моја пензија 140 марака.

Моја је кућа породична, дједовина или бабовина, порушена. Имао сам државни стан, кадровски гдје смо живили ја, жена и ђерка, 64 квадрата. Двајест година сам живио у њему.

Своју кућу сам видио 93. године, можда пети, шести мјесец. Ишо сам једном, то кад сам затворен у Стоцу био. Онда нису нам ни дали у Столац.

Вратићемо се и би се вратио. Вратићемо се, што оно кажу и одма, и сада и обједни. Још нисам изгубио наду. Једино, могле би те свјетске силе мало више да стисну ове наше. По овим нашим, богами, тешко... Једино Америка, Енглеска, Француска и ове силе, па мало да ухвате ове за ухо па да каже, тако се можемо вратити. Надам се да ћемо се вратити, ако бог да.

Мени је највиша брига што смо сви изгубили живце. Изгубио сам живце као за десет година, баш у овим баракама, у Каћунима, у овом брду. Не видиш чак ни авиона над собом. Немам ја никакви контаката. Онда бриге ми је моје ово дјете, да макар она, ако ништа друго, да изађе ми на пут, да је школујем. И жена ми је, бога ми, изгубила живце. Имам проблем за око, то ме мучи. Срећа ми је ако ме послужи ово око. Примам инекција у оба ока. Кад сам изашо из затвора, кад ме је бацио усташа низ степенице, згрушала ми се крв. Чак су ме хтели послат у Америку, ал ови сви стручњаци кажу, мореш ић у Америку али ће ти покварит око. Кажу ми највећи ти стручњаци у Тузли, не дирај само море бит горе. Сад

морам мало припазит тлак, храну, ради сикирације, ради проблема. Полако, е тако, само полако.

што се тиче будућност, чекам да наша влада, уз помоћ Америке, мало ово среди. Ја сам недавно био код браће у Мостару. Видим у Мостару се људи залажу за ту Федерацију, а бога ми, ако ту не уфати Америка, па по нашим, тешко ће ићи.

Зашто је био рат, то цјепање те Босне и Херцеговине, да будем поштен не знам. Рећемо кад би у нас, у Херцеговини, неколико бандита скинули, бога ми би било боље. Кад би ја сад дошо у Столац, имам ја три, четири Хрвата, ђе би ја, жена и ћерка могли спават, они би ме бранили. Један је Хrvat, мој комшија, кад су запалили кућу повико Бештије једне, то је Али бега Алије, тако су га та неколика Хрвата убили, да је кроз пет дана умро. Ја би мого по тим поштеним људима доћ. Само ми је жеља једина да дођем кући док ми је исправно ово око. А после, крепо ли крепо. Ја немам овде, никакво срце овде. Овде има људи, неко 50 километара, неко двјеста, чак сам ја са тристо километара удаљен. Можеш мислити како је мени овде. Ја сам свјестан да ми је ово око отказало, сад мени треба доста добре хране, мени треба кућна домаћа јуха да је поједем. Ја сам пет година овде јео грах-рижа, грах-рижа. Кад сам дошо овде 93. год. нисам имо хљеба. Ја сам једном добио ону конзерву 94. године, то је конзерва била за мјесец дана. Ја сам ту конзерву појео. Каже ћерка Тата шта то радиш, то ти је за мјесец дана?! Ја примам пензију и жена има та примања око 40, 50 марака. Ја морам дјетету купит. Ми фино живимо, не патимо се. Што се тиче мене, само купим жилет да се обријем и то је све. Ја морам купит дјетету јаје, треба купит банану је ли, треба купит вегету, герму. Од ти моји примања ја морам сваки дан ћерки дат марку.

Појединци су имали интереса од рата. Ја имам мојих комшија који су дошли из Стоца у Сарајево. Он неће никад из Сарајева. Оставио је тамо, око града, нешто, а он је дошо овде добио двособан, трособан стан, нашо кола, увуко се у трговину и њега брига сад. Сад њега нико неће оћерат. Он неће из Сарајева у Столац, он има пуне джепове пара, сачуво живот.

Пуно је ратова у Босни било. Доста је, и превише. Сваком народу, и српском, и хрватском и муслиманском, довле је више рата. Море се поново живити у Босни скупа. Сигурно. Када гледам назад, сјетим се фина живота, добра живота. Имали смо сви пара, радили смо, сви смо добро живили. Ја овде видим меса можда у мјесецу једном. Нема. А у оном режиму свака је имо меса, доћи у месницу, дај ми ово, дај ми оно. Ако ништа друго, свака је фабрика имала кухиње, сваки су дан и радници имали добру храну у ресторанима. Није ништа добро дошло с ратом. Ништа. Чак да смо се опаметили, дошли до памети, ни то.

Национални идентитет је важан. Свак своје треба да цјени, јер ко не цјени себе и своје, не море ни туђе. Ја сам Муслиман, ја сам Босанац, али ја волим Србе, Хрвате. Ми смо живили и за вријеме Турске заједно, и за време Фрање Јосипа у Босни. Има паметна народна, прогресивна. Рат је можда почео због националних разлика у неким главама, али, бога ми, појединим главама, а бога ми што се тиче обичних људи, није стало никоме да цимбура крв.

Ја би објаснио свој национални идентитет као Босанац. Ништа Муслиман. Босна је држава. Свака част ко је Муслиман, али ми смо Босанци. Религија није важан дио националног идентитета. То гледам ја само човјека, а вјера није важна. Ја сам, кад ми је било 7,8 година, ишо на вјеронауку и мејтеф. У школи у Стоцу, вјеронаук је држао поп, свештеник и ходжа. Онда су нас они сједињавали. Поједини, не кажем ја сви, можда има неки бештија. Они су заједно пили кафу, фино се пазили се и нама приповједали кад смо били сви, да је то један народ. Ето, тад ми је било 7 година, а види шта ми се деси кад ми је 70 година.

Моје гледање на друге религије није се промјенило. Није код поштених људи. Поштени људи остају поштени, ђубре остаје ђубре. Свуђе се то море десити. Муслимана је највише овде! А он по шест конзерви поједе, а ја једну и каже Драга браћо и сестре . Онда они хрватски каже Побише све Хрвате , а нигдје их нису побили. Срби кажу Вазда нас бију зато што смо Срби, а нико га није био. То тако оне мрцине праве себи мјесто. Јер добро неки дан каже, немој правит цркве ни джамиије, прави школе и фабрике. Е оно је добро вели, помози човјека јер стомак не пита. Ја купим овде шећер или ону штруцу хљеба, ја не питам је ли оно католичко или муслиманско.

Сад, економска ситуација Потребан је јак капитал уложити, освјежити. У нас је на хиљаде људи без посла, а ко нема посла не море опстат, само море бити већа сиротиња. Чим је јака економија боље је и здравље и здравство. Чим нема економије нема ни здравства, болестан народ.

Политичка ситуација у Босни је боља, али, бога ми, није лако. У бившој Југославији био је комунизам. Сад га осуђују, ал бога ми, школово нас је тај комунизам. Алија председник, Туджман генерал, Милошевић, Карадџић, све је то Тито и комунизам школово. Имаш рецепт, какав да је, одеш у апотеку, добијеш бесплатно лијечење у комунизму Титином. Сада у школу ће ко има паре. Тито је школово, дао је дјечји додатак сиротињи, социјално...

Ако ме послужи здравље, то је најважније, па да ја могу доћ у своје мјесто, па да кажем ономе конобару Комшија дај ми кафицу, брате . Па да видим Јозу, Јову, па хајмо људи да попијемо кафу. Нема среће ако ја тражим само Хусу, Мују, Хасу.

Никакав рат никоме није донио добро. Мене чуди све школовани људи, образовани факултетлије, чак са два и три факултета, енглески говоре, њемачки, француски, а они народ мељу ко машина месо. И њега брига што је овамо сиротиња, што су онамо пуне јаме костију жена и дјеце. Велики небодери, фабрике изгориле, немаш воде, немаш хљеба, па то је доказ чему ти воде људи Ја немам кога кривит, што се тиче народа српског и хрватског у Стоцу. Кривим Алију. Кад су Туђман и Милошевић свој народ жртвовали, гдје неће мене Овде, у кампу, имам шта појест, нисам гладан, али Нико те не пита ништа, имо, немо, само ме тјеши ово дјете